

اروند رود

(نگاهی به دلایل و ریشه‌های تاریخی اختلافات مرزی
ایران و عراق بر سر ارون رود)

تألیف و گردآوری:

فاطمه علیزاده

www.ketab.ir

سرشناسه	: عزیزاده، فاطمه، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: اروندرود : نگاهی به دلایل و ریشه‌های تاریخی اختلافات مرزی ایران و عراق بر سر اروندرود
مشخصات نشر	: تهران: موسسه آموزشی تالیفی ارشدان، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۶ ص.: مصور(رنگی)، نقشه.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۰۸-۲۶۱۹-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۴۷-۱۵۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
عنوان دیگر	: نگاهی به دلایل و ریشه‌های تاریخی اختلافات مرزی ایران و عراق بر سر اروندرود.
موضوع	: اروندرود - تاریخ
موضوع	: ایران -- مرزها -- عراق - تاریخ
	: عراق -- مرزها -- ایران - تاریخ
	: ایران -- روابط خارجی - عراق
	: عراق -- روابط خارجی - ایران
رده بندی کنگره	: DSR۲۱۷۲
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۵۳۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۶۴۴۱۶
اطلاعات	: رکورد: فیبا
کتابشناسی	

www.ketab.ir

ارشدان

مؤسسه آموزشی تالیفی ارشدان

اروندرود (نگاهی به دلایل و ریشه های تاریخی

اختلافات مرزی ایران و عراق بر سر اروندرود)

فاطمه عزیزاده

آموزشی تالیفی ارشدان

اول

اول ۱۴۰۱

www.irantypist.com

www.irantypist.com

۹۷۸-۶۲۲-۰۸-۲۶۱۹-۴

۱۰۰۰

www.arshadan.com

www.arshadan.net

۰۲۱۴۷۶۲۵۵۰۰

۶۰۰۰۰ تومان

■ نام کتاب:

■ تألیف:

■ ناشر:

■ ویرایش:

■ نوبت چاپ:

■ حروفچینی و صفحه آرایی:

■ طراح و گرافیکست:

■ شابک:

■ شمارگان:

■ مرکز خرید آنلاین:

■ مرکز پخش و توزیع:

■ قیمت:

پیشگفتار ناشر:

به نام ایزد دانا که آغاز و انجام از آن اوست

هرگز دل من ز علم محروم نشد کم ماند زاسرار که مفهوم نشد
اکنون که به چشم عقل در می‌نگرم معلوم شد که هیچ معلوم نشد

ای دانای بی‌همتا، ای بخشنده‌ایی که ناخواسته عطا فرمایی و هر نیازمندی را به عدالت بی‌نیاز گردانی، مگر اینکه نالایق باشد و آن عنایت را به بازگونه از دست دهد. در عرصه پیشرفت تکنولوژی در هزاره سوم، هنوز نیاز بر مطالعه کتاب در کنار استفاده از منابع کامپیوتری و اینترنت احساس می‌شود. از این بابت خوشحالیم که می‌توانیم در جهت اعتلای علم، دانش و فرهنگ کشور قدمی هر چند کوچک برداریم.

و من الله التوفیق

دکتر شمس الدین یوسفیان

مدیر مسئول انتشارات ارشدان

۹	مقدمه
۱۱	فصل اول: معرفی و تاریخچه اروندرود
۱۱	معرفی رودخانه اروندرود
۱۲	وجه تسمیه: اروند رود یا شطالعرب؟
۱۴	چگونگی شکل گیری بستر امروزی اروندرود
۱۵	تاریخچه شکلگیری مرز اروندرود
۲۳	فصل دوم: آغاز اختلافات ایران و عراق بر سر اروند رود
۲۳	تشکیل حکومت عراق با حمایت انگلیس
۲۵	آغاز روابط ایران با عراق و مسئله اروندرود
۲۹	کانال روکا و اهمیت آن
۳۰	ادامه مذاکرات غیرمستقیم ایران و عراق
۳۱	شناسایی کشور عراق توسط ایران
۳۳	شکایت دولت عراق از ایران به جامعه ملل
۳۸	رسیدگی به شکایت عراق در جامعه ملل و امضای عهدنامه ۱۳ تیر ۱۳۱۶
۴۴	نقش و منافع انگلیس در انعقاد عهدنامه ۱۳ تیر ۱۳۱۶
	فصل سوم: مناقشه ایران و عراق بر سر اروندرود پس از معاهده ۱۳۱۶ تا پایان جنگ
۵۱	هشت ساله
۵۱	نقض عهدنامه ۱۳ تیر ۱۳۱۶ توسط دولت عراق
۵۳	نحوه اداره اروندرود و چگونگی مصرف درآمدهای حاصل از آن
۵۵	دولت عبدالکریم قاسم و بحران اروندرود
۶۰	مسئله خسروآباد

مسئله‌ی بندر آبادان	۶۸
لغو عهدنامه ۱۳ تیر ۱۳۱۶ توسط ایران	۷۴
جنگ سرد میان ایران و عراق (۱۳۴۸-۱۳۵۴ / ۱۹۶۵-۱۹۷۵)	۸۲
عهدنامه الجزیره و روابط ایران و عراق (۱۳۵۴-۱۳۶۷ / ۱۹۷۵-۱۹۸۸)	۹۳
لغو عهدنامه الجزیره و جنگ هشت ساله (۱۹۸۰-۱۹۸۸)	۹۷
خاتمه	۱۰۸
تحلیل و استنتاج	۱۰۸
نتیجه‌گیری	۱۱۹
پیوستها	۱۲۱
پیوست (الف)	۱۲۲
متن عهدنامه زهاب در خلد برین	۱۲۲
پیوست (ب)	۱۲۹
متن عهدنامه مرزی ایران و عراق (۱۳ تیر ۱۳۱۶ / ۴ ژوئیه ۱۹۳۷)	۱۲۹
پروتکل منضم به عهدنامه مرزی ۱۳۱۶ خ / ۱۹۳۷ م	۱۳۳
پیوست (ج)	۱۳۵
متن عهدنامه ۱۹۷۵ الجزایر و پروتکل‌های منضم به آن	۱۳۵
قانون عهدنامه مربوط به مرز دولتی و حسن همجواری بین ایران و عراق	۱۳۹
پروتکل تعیین مرز رودخانه‌ای میان ایران و عراق	۱۴۱
منابع و مأخذ	۱۴۷

مقدمه

اختلافات و مناقشه‌های ایران و همسایه غربی‌اش (عثمانی - عراق) بر سر اروندرود، حدود ۴۰۰ سال پیشینه تاریخی دارد که البته این پیشینه به درگیری‌های ایران و عثمانی بر سر سرزمین میان‌رودان باز می‌گردد و این مسئله به تنهایی نمی‌تواند عامل بوجود آورنده این اختلافات محسوب شود. از آنجایی که پس از عهدنامه زهاب (۱۰۴۹/۱۶۳۹م) سرزمین میان‌رودان به حکومت عثمانی واگذار گردید، انگلیسی‌ها از این فرصت که نشانگر ضعف حکومت ایران بود استفاده نمودند و با تأسیس یک کنسولگری در بندر بصره و تسلط بر اروندرود برای استیلا بر خلیج فارس زمینه‌سازی کرده و به تحکیم نفوذ خود در امپراتوری عثمانی که ثبات و امنیت لازم را برای فعالیت‌های تجاری آن‌ها دارا بود، پرداختند. سربرآوردن روسیه تزاری به عنوان قدرت خارجی برتر پس از انگلیس در منطقه انگلیس را برای تعیین مرز دقیق سرزمین‌های زیر نفوذ و یا مستعمره خود با قلمرو این رقیب تازه‌نفس و نیز تثبیت حاکمیت خود بر اروندرود مصمم نمود و به همین منظور از سابقه اختلافات ایران و عثمانی در بغداد، برای درگیری مجدد میان آنان، سوء استفاده نمود تا شرایطی را بار آورد که سرانجام به قرارداد ۱۸۴۷ ارزروم دوم منتهی شد و انگلیس موضوع اروندرود را به میان کشیده و خواستار حاکمیت عثمانی‌ها بر تمام آن گشت و با اقداماتی که به این منظور و برای سلب حاکمیت مشترک ایران در این آبراه، با حمایت از عثمانی و پس از آن عراق که زیرسرپرستی انگلیسی‌ها شکل گرفت انجام داد تخم اختلافات ایران و عراق را بر سر اروندرود کاشت.

عراق تا زمان کودتای عبدالکریم قاسم در سال ۱۹۵۸، از طرفی برای تأمین منافع انگلیسی‌ها و از طرفی دیگر به دلیل وابستگی اقتصادی که به اروندرود به عنوان تنها راه دسترسی این کشور به خلیج فارس داشت، حق حاکمیت مشترک ایران در این آبراه و حتی حقوق کشتیرانی آن را که براساس معاهده ۱۳ تیر ۱۳۱۶ برای ایران منظور شده بود را زیر پا گذاشت. پس از کودتای عبدالکریم قاسم و کوتاه شدن دست انگلیسی‌ها از حکومت عراق و تشکیل یک حکومت سوسیالیست با دیدگاه ناسیونالیستی که به جهت کسب حمایت ملی اتخاذ شده بود، اروندرود و اختلاف بر سر آن با ایران چهره ایدئولوژیکی به خود گرفت و این امر پس از کودتای حسن البکر و به قدرت رسیدن حزب بعث در عراق که ادعای رهبری بر جهان عرب و ضدیت با ایران را داشت تشدید شد. انعقاد معاهده ۱۹۷۵ الجزیره، که براساس آن خط میانه در تمام

مسیر اروندرود به عنوان مرز ایران و عراق شناخته شد و به دلیل جامعیتی که داشت می توانست ضامن صلح پایدار میان این دو کشور قرار بگیرد نتوانست از برخورد ایدئولوژی های مخالف این دو کشور که پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران تشدید شد جلوگیری نماید و اروندرود به عنوان دست آویزی برای دولت عراق به منظور تحریک افکار عمومی و مشروعیت بخشی به تمایلات توسعه طلبانه رژیم بعثی عراق در ایران قرار گرفت.